

PEDAGOGIK AKMEOLOGIYA

xalqaro ilmiy-metodik jurnal

5(13)
2024

ISSN 2181-3787
E-ISSN 2181-3795

“PEDAGOGIK AKMEOLOGIYA”
xalqaro ilmiy-metodik jurnal

«ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ»
международный научно-методический журнал

“PEDAGOGICAL ACMEOLOGY”
international scientific-methodical journal

№5(13) 2024

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi
huzuridagi OAK Rayosatining 2023-yil 5-maydagi 337-qarori bilan **07.00.00 -
tarix, 13.00.00 - pedagogika, 19.00.00 - psixologiya** fanlari bo‘yicha
dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan
zaruriy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Muassislar: “Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ “Durdona” nashriyoti,
Buxoro davlat pedagogika instituti

Tahririyat manzili: O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy

Web-sayt: www.paresearchjournal.uz

Bosh muharrir:

Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Husenova Aziza Sharipovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Mas‘ul kotib:

Bafayev Muhiddin Muhammadovich, psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIR HAY‘ATI:

Muqimov Komil Muqimovich, O‘zR FA akademigi, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Adizov Baxtiyor Rahmonovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, O‘zR FA akademigi, pedagogika fanlari doktori, professor

Abdullayeva Barno Sayfiddinovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)

Madzigon Vasiliy Nikolayevich, akademik, pedagogika fanlari doktori, professor (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Kiyev)

Maksimenko Sergey Dmitriyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Kiyev)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Kozubsov Igor Nikolayevich, pedagogika fanlari doktori, dotsent (Kiyev, Ukraina)

Mustafa Said Arslon, filologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

To‘xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori, dotsent

Muhitdinova Xadicha Sobirovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Niyozmetova Roza Hasanovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Sobirova Maxbuba Yusupdjanovna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

O‘rayeva Darmonoy Saidaxmedovna, filologiya fanlari doktori, professor

Rahimov Sharof Amonovich, fizika-matematika fanlari nomzodi, dotsent

Rasulov To‘lqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Hayitov Shodmon Axmadovich, tarix fanlari doktori, professor

To‘rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo‘taboyev Muhammadjon To‘ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ibragimova Gulsanam Nematovna, pedagogika fanlari doktori, dotsent

Kadirov Xayot Sharipovich, pedagogika fanlari doktori, dotsent

Jalilova Saboxat Xalilovna, psixologiya fanlari nomzodi, dotsent

Atabayeva Nargis Batirovna, psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xudoyqulov Xol Jumayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Jumaniyozova Muhabbat Husenovna, filologiya fanlari nomzodi, dotsent

Farmonova Shabon Muhamadovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Qo‘ldoshev Rustambek Avezmurodovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

Elov Ziyodullo Sattorovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Qilichov Oybek Abdurasulovich, tarix fanlari doktori (DSc)

Abdullayev Mehriddin Junaydulloyevich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Qodirov Rashid Hamidovich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Toshtemirov Oybek Abidovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX..... 7

- Qoryog‘diyev Zufar Oxunjonovich.** Lo‘lilarning an‘anaviy iqtisodiy tizimidagi o‘zgarishlar... 7
Jurayev Sherzod Norovich. Sulton Husayn hukmronligi davrida tibbiyot 13

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI..... 17

- Shabon Muhamadovna Farmonova.** Boshlang‘ich ta‘lim mazmunini takomillashtirishda o‘qituvchi va o‘quvchi faoliyati 17
Qurbanova Saboxat Sardorbek qizi. Применение готовности детей к обучению грамоте в начальных классах на основе интерактивных методов 24
Ahad Axmedov, Xolbek Berdiqulov. Bir tekis zaryadlangan sferaning elektr maydon kuchlanganligi o‘qitish metodikasi takomillashtirish 28
Inoyatov Azizxo‘ja Xayrulloevich. Imom Buxoriyning “Al-jome’ as-sahih” asaridagi tafsir ilmiga oid qarashlari 31
Olimov Temir Hasanovich. Ilmiy tadqiqot ishi bilan shug‘ullanuvchilarda kontent-analiz va statistik ma‘lumotlardan foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish 38
Jo‘rayev Farxod Isroilovich, Jo‘rayev Shuhrat Isroilovich. Termodinamikadan olimpiada masalalarini yechishda integraldan foydalanish metodikasi 42
Kanatbayev Sagidat Saduovich, Kuralova Gulnaz Jaksilik kizi. Fizikadan laboratoriya mashg‘ulotlarini o‘tkazish jarayonida maktab o‘quvchilarining tadqiqotchilik qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi 46
Shuxratjon Farmonovich To‘rayev, Gavharbonu Tolibjonovna To‘rayeva. Mustaqil ta‘limni tashkil etishda onlayn web ilovalardan maqsadli foydalanish 50
Mo‘minova Dilnavoz Komilovna. Specific characteristics of the scientific research conducted on inclusive education in the practice of developed countries 55
Mirzayeva Faroxat Odiljonovna. Ta‘lim sifati va samaradorligi jamiyatda hayot sifatini ko‘rsatuvchi asosiy omillardan biri 58
Рузиев Мухтар Каюмович. Организация и управление учебным процессом 64
Muxammadiyev Nozim Azimovich. Optika bo‘limini o‘qitishda dasturiy vositalardan foydalanishning samaradorligini oshirish metodlari 68
Yakubova Zilola Zikirovna, Ergasheva Ba‘rno Ziyavitdin qizi. Muratova Munavvar O‘rol qizi. Tarbiyachining kasb etikasi 74
Alijon Ro‘ziqulovich Hamroyev. O‘quvchilarda tanqidiy tafakkurni shakllantirish orqali tanqidiy baholashga o‘rgatish 79
Muxamadiyeva Roza Urazovna. Musiqa o‘qituvchisini kasbiy tayyorlashda vokal va xor faoliyatining pedagogik tamoyillari 86
Norov Jamshid Nurulloevich. Pretsedent nomlarni o‘qitishning ilmiy-metodik asoslari 89
Bexruz Hamidovich Boltayev. Kvalitologik yondashuv asosida musiqa madaniyatini rivojlantirishning nazariy ahamiyati 94
Rahimova Sarvinov Sadiq qizi. Ta‘lim va boshqaruv sohasida raqamli texnologiyalarni qo‘llashning zaruriy ahamiyati 97

KVALITOLIGIK YONDASHUV ASOSIDA MUSIQA MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY AHAMIYATI

Anotatsiya. *Musiqa o'ziga xos musiqiy tarkibga ega bo'lib, u bizga muallifning atrofdagi voqelik haqidagi tasavvurini o'ziga xos vositalar bilan yetkazadi. Musiqa aloqa vositasi bo'lib, tinglovchiga uning tashqarisidagi narsalar to'g'risida "xabar beradi", o'ziga xos shaklda voqelikni aks ettiradi va uning obrazi bo'ladi. Musiqadagi tarkib, ramziy tizimda bo'lgani kabi, moddiy shaklda kiyingan ideal ma'lumotdir.*

Kalit so'zlar: *san'at, inson, musiqa, jamiyat, qadriyat, inson, estetik did, qobiliyat, tafakkur.*

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ ЗНАЧИМОСТЬ РАЗВИТИЯ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ НА ОСНОВЕ КАЧЕСТВЕННОГО ПОДХОДА

Аннотация. *Музыка имеет свое музыкальное содержание, которое уникальными средствами передает нам авторское видение окружающей действительности. Музыка-средство коммуникации, "информирующее" слушателя о вещах, находящихся за ее пределами, в своеобразной форме отражающих действительность и являющихся ее образом. Содержание в музыке-это идеальная информация, одетая в материальную форму, как в символической системе.*

Ключевые слова: *искусство, человек, музыка, общество, ценность, человек, эстетический вкус, способности, мышление.*

THEORETICAL SIGNIFICANCE OF THE DEVELOPMENT OF MUSICAL CULTURE BASED ON A QUALITATIVE APPROACH

Abstract. *A music teacher is considered as a necessary component of professional pedagogical culture, a necessary condition for preparing a music teacher for professional and pedagogical activities. Pedagogical creativity is effective if it is based on high professional and pedagogical competence. The effectiveness of a music teacher depends on his professional skills. We believe that professional competence is a multifactorial phenomenon. Not only special basic scientific and methodological knowledge, abilities and skills, but also professional ones, but also work with people depend on the general culture of the teacher, his value orientations, the content of his activities and his ideas about himself as a specialist includes abilities.*

Key words: *music, teacher, pedagogical competence, professional, music, art, education, spiritual values, person, aesthetic taste, abilities, thinking.*

San'at inson mavjudligining semantik qiymat tomonining aksi bo'lganligi sababli, fan va texnologiyaning rivojlanishi bilan sintetik san'atning yangi turlari paydo bo'ladi. Teatr, televidenie, kino, radio teatr, bu erda musiqa asosiy tarkibiy qismlardan biridir. Buning sababi shundaki, musiqa eshitish idrokiga asoslangan (boshqa turlardan farqli o'laroq), u ob'ektiv ma'lumotlarni, uning hayotiy tovush xususiyatlarini, birinchi navbatda vizual rejani keltirib chiqaradi. Shuning uchun musiqaga shartli ravishda vizual funktsiyalar beriladi. Musiqa boshqa san'at turlari singari insonning tashqi dunyosini emas, balki ichki dunyosini aks ettiradi. "Musiqa - bu qalb tili, his-tuyg'ular va kayfiyat sohasi" [5]. Musiqiy tilning asosi musiqiy va hayotiy tajribaning eshtiladigan o'xshashligi, hayot va musiqiy hissiyotlarning ideal o'ziga xosligidir. Ular faqat intonatsion ifodada namoyon bo'ladi. Intonatsiyalar ichki dunyoning holatini, nutqning

ma'nosini, individual xususiyatlarini, hissiy tabiatini o'z ichiga oladi. Musiqa "intonatsiya qilinadigan ma'no san'ati" [1]. Shuning uchun u boshqa san'at turlaridan farqli o'laroq, to'g'ridan-to'g'ri odamning, dunyoning, narsaning ko'rinadigan ko'rinishini emas, balki ruhiy tomonni, ichki holatni etkazishi mumkin.

Har qanday jamiyatda musiqa kundalik hayotning ajralmas qismi bo'lib, jamiyatning har bir a'zosi tug'ilgan paytdan boshlab yashaydigan va odamlarga "Irsiyatning ikkinchi kanali" [4]. orqali ta'sir qiladigan muhitning elementi bo'lib, ularning ongini shakllantiradi, ularning o'ziga xos hissiy, motor va boshqa qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Musiqa inson uchun mavjud va u taqdim etgan tajriba uchun yaratilgan. Ammo insonning o'zi tabiat va jamiyat tomonidan yaratilgan barcha tizimlarning eng murakkabidir, o'z navbatida tizimlarning ulkan ierarxiyasidagi element: tabiat, jamiyat, insoniyat, koinot, nihoyat hayotning o'zi. Musiqa inson faoliyati mahsuli bo'lib, unga ma'lum bir madaniyat mahsuli sifatida izomorfdir. Aniqrog'i, musiqa uni yaratgan madaniyat - san'at, din va falsafa, fan va texnika, ijtimoiy institutlar va konventsional, axloqiy qadriyatlar va e'tiqodlar, bir so'z bilan aytganda, insonning yaxlit muhiti tomonidan yaratilgan "kuch maydoni" ga izomorfikdir.

Musiqiy san'atni turli faylasuflar, musiqani idrok etish tadqiqotchilari nuqtai nazaridan talqin qilish mumkin. Bir tomondan, musiqa oqilona san'at bo'lib, bastakordan tinglovchilarga aniq g'oyalarni etkazish va aniq narsalarni tasvirlash uchun mo'ljallangan, boshqa tomondan, musiqa mantiqsiz san'atdir, chunki u faqat sof mavhum tajribalarni etkazadi. Mavhum, chunki ular ma'lum bir mavzu yoki hayot sharoitlari bilan bog'liq emas.

Musiqani tabiatan "qo'shiq aytadigan" shaxsning o'ziga xos hissiy, hissiy sohasi deb hisoblaydigan bir qator tadqiqotchilar mavjud.

1. Musiqa san'ati A. N. Sohorning so'zlariga ko'ra, "musiqa va uning ijtimoiy faoliyatining birligi" bo'lgan musiqa madaniyatining namoyon bo'lishlaridan biri [6].

Musiqiy madaniyat o'ziga xos tuzilishga ega (jamiyatning musiqiy qadriyatlari, musiqa bilan bog'liq barcha faoliyat turlari, ushbu faoliyatning barcha sub'ektlari, barcha ijtimoiy institutlar va muassasalar, ushbu faoliyatga xizmat ko'rsatadigan musiqa asboblari va texnik jihozlar); o'ziga xos xususiyatlari (elita va ommaviy tabaqalanish). 2. Musiqiy san'at musiqiy madaniyatning mohiyati sifatida quyidagi funktsiyalarni bajaradi: amaliy, kommunikativ, tarbiyaviy, kognitiv. Musiqiy san'atning insonning ichki dunyosiga ta'sir qilish mexanizmlari musiqaning o'zi, uning pedagogik ahamiyati bilan belgilanadi.. Bunda hal qiluvchi omillar musiqada birlikda harakat qiladigan va majoziy timsolga ega bo'lgan mazmun va shaklning falsafiy toifalari hisoblanadi. Musiqa ta'sirining kuchi "ideal tarkibning birligi (voqelikning aksi) va moddiy shaklidir" [3]. Musiqiy intonatsiyalar bilan ifodalangan uning mazmunini aks ettirishning o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq. Musiqaning muhim tomoni, etakchi musiqiy va pedagogik muammolardan biri bo'lib, birinchi navbatda insonga hissiy ta'sir orqali amalga oshiriladi va uning his-tuyg'ulari madaniyatini shakllantiradi. 4. Musiqaning o'zgaruvchan kuchi uni pedagogik jihatdan ayniqsa ahamiyatli qiladi, shaxsni shakllantirish va jamiyatning ma'naviy salohiyatini rivojlantirishda ajralmas hisoblanadi. Shunga ko'ra, musiqa insonga ta'sir qiladi, uni shaxs sifatida shakllantiradi, bilvosita jamiyatning ma'naviy salohiyatini rivojlantirishga ta'sir qiladi. A. N. Sohor "musiqaning tarbiyaviy roli" asarida musiqaning insonga ta'sirining uch darajasini aniqlaydi.

1. Ma'furaviy. Musiqa mazmunining yakuniy ma'nosi har qanday g'oyaning ifodasidir, shuning uchun eng yuqori ta'sir ma'furaviy, semantik bo'lib chiqadi. Chuqur tajribali musiqa insonning ichki dunyosiga, uning ongiga, atrofdagi hayotga bo'lgan munosabatiga ta'sir qiladi, axloqiy qadriyatlarni, qarashlarni, estetik didni shakllantiradi. Ma'furaviy ta'sir musiqani idrok etish va boshdan kechirishning murakkab jarayonining yakuniy natijasidir.

2. Hissiy. San'atning barcha ma'lum turlaridan musiqa insonga eng kuchli hissiy ta'sir ko'rsatadi, eng yorqin hissiy javobni keltirib chiqaradi. Bu musiqiy til va nutq intonatsiyalari va imo-ishoralarining o'xshashligi bilan izohlanadi va nutq va imo-ishoralar haqiqiy hayotda his-tuyg'ularni ifodalashning eng kuchli vositasidir. Biror kishiga hissiy ta'sir ko'rsatadigan musiqa

96 hissiyotlar madaniyatini shakllantiradi. Musiqa sizni hamdard bo'lishga, his-tuyg'ularingizni estetik jihatdan ifoda etishga o'rgatadi.

3 .Fiziologik. Musiqa nafas olish, qon aylanishi, yurak ritmi va boshqa fiziologik jarayonlarga ta'sir qilishi mumkin. XIX asr oxirida rus fiziologlari I. Dogel va I. Tarxanov musiqaning tinglovchiga fiziologik ta'sirini eksperimental ravishda o'rganishdi. Ularning tajribalari bitta muhim xususiyatni ochib berdi: musiqiy tovushlarning mazmunli ketma - ketligi, ya'ni ohanglar odamga individual tovushlarga qaraganda ancha kuchli ta'sir qiladi, shuning uchun tananing musiqaga bo'lgan munosabati uning fiziologik ta'siridan ko'ra ko'proq hissiy, psixologik ta'siri bilan belgilanadi [6].

Axborot oqimining tobora ortib borishi sharoitida unga yo'naltirish qobiliyati, san'at asarining badiiy qiymatini va uning ma'naviy dunyosi va butun jamiyat madaniyatini rivojlantirish uchun ahamiyatini baholash qobiliyati, musiqa bilan badiiy aloqa qobiliyati, madaniyatning salbiy ko'rinishlariga qarshi turish qobiliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Musiqa o'ziga xos musiqiy tarkibga ega bo'lib, u bizga muallifning atrofdagi voqelik haqidagi tasavvurini o'ziga xos vositalar bilan etkazadi. Musiqa aloqa vositasi bo'lib, tinglovchiga uning tashqarisidagi narsalar to'g'risida "xabar beradi", o'ziga xos shaklda voqelikni aks ettiradi va uning obrazi bo'ladi. Musiqadagi tarkib, ramziy tizimda bo'lgani kabi, moddiy shaklda kiyingan ideal ma'lumotdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Асафьев Б. Музыкальная форма как процесс. - Л.: Музыка, 1971. - 312с.
2. Каримов О. И. Бўлажак мусиқа ўқитувчиларида маънавий-ахлокий сифатларни шакллантириш //Scientific Impulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 377-381.
- 3.Казанцева Л.П. Основы теории музыкального содержания. - Астрахань, 2001. — 365
4. Лобанова М. Музыкальный стиль и жанр. История и современность.-М.: Сов. Композитор, 1990. - 312 с.
5. Медушевский В.В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. - М.: Музыка, 1976. - 254 с.
6. Сохор А.Н. Вопросы социологии и эстетики музыки. Статьи и исследования. - Л.: Сов. Композитор, 1981. - 296 с.
7. Rajabov T. I., Ibodov O. R. O'zbek Xalq Musiqa Merosda O'quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi //IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 139-145.